Зайцев Дмитро Олександрович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ АДВОКАТА АБО ПРЕДСТАВНИКА В ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Процедура проведення обшуку житла чи іншого володіння особи чітко регламентована приписами Конституції України та Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Норми КПК України реалізують конституційні положення щодо забезпечення права особи на недоторканність житла чи іншого володіння шляхом детального уточнення усіх процедурних аспектів, які повинні дотримуватися уповноваженими суб'єктами при проведенні слідчих (розшукових), чи негласних слідчих (розшукових) дій, направлених на його обмеження. Тільки у випадку дотримання визначеної КПК України процедури всі обмеження можуть мати легітимну основу, а їх результати використовуватися для доказування обставин кримінального провадження.

Проте, суспільні виклики, з якими зіштовхується правова система України можуть вносити виправдані корективи і до цього виду усталеної державно-правової діяльності. Одним з таких викликів є запровадження в Україні воєнного стану.

Повномасштабне агресивне військове вторгнення Російської Федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року повпливало на всеосяжне переосмислення правової сутності воєнного стану в Україні та його впливу на сформовані раніше правовідносини в країні. Чи не вперше ключовим фактором функціонування правовідносин стало не їх нормативно-правове регулювання, а фактичні життєві обставини, звичне середовище яких порушене через активні бойові дії. У таких умовах небезпека для учасників процесуальних дій у кримінальному провадженні не могла бути не врахованою законодавцем при розробленні відповідного адаптивного законодавства до нових реалій українського життя. Основною закономірністю запровадження таких змін до законодавства стало те, що вони жодним чином не можуть обмежувати права та свободи учасників кримінального провадження.

Так, частиною 3 статті 236 КПК України передбачено кримінальну процесуальну гарантію щодо залучення до участі в проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи адвоката або представника для надання правової допомоги [1].

Водночас, допускаючи можливість проведення бойових дій, існування інших небезпечних явищ для учасників кримінального провадження, законодавцем було розроблено положення пункту 1 частини 1 статті 615 КПК України, відповідно до якого, «при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або

пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису» [1].

Цілком очевидно, що така ж небезпека може існувати і для адвоката або представника, однак законодавець не передбачив можливості не залучення їх при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Це рішення видається цілком слушним, оскільки статтею 59 Конституції України визначено, що «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав», а статтею 64 Основного Закону це право відноситься до таких, обмеження якого в умовах воєнного стану не допускається [2].

Водночас, частиною 12 статті 615 КПК України таки передбачено, що «дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника» [1].

Можемо помітити, що в умовах воєнного стану вказана норма не здатна забезпечити потреби практики щодо реалізації участі адвоката або представника у порядку, визначеному частиною 3 статті 236 КПК України, так як обшук може проводитися і в особи, яка не є підозрюваною, а тому і адвокат не завжди матиме процесуальний статус захисника. Недоліком законодавчого припису частини 12 статті 615 КПК України, на нашу думку, є також те, що він не містить жодної вказівки про участь представника в кримінальному провадженні.

З огляду на це, в практичному середовищі дізнавач, слідчий, прокурор можуть опинитися в ситуації, коли особа, право на недоторканність житла чи іншого володіння якої обмежується проведенням обшуку в умовах воєнного стану, висловить своє право на реалізацію її процесуальної гарантії у вигляді участі в проведенні слідчої (розшукової) дії адвоката або представника для надання професійної правової допомоги, однак фактично така вимога буде створювати небезпеку для їх життя та здоров'я. За таких умов чинне кримінальне процесуальне законодавство не передбачає, які дії вищевказаних службових осіб відповідатимуть належному порядку здійснення кримінального провадження.

Зважаючи на зазначене, пропонуємо внесення змін до частини 12 статті 615 КПК України та її виклад у наступній редакції: «дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника. Застосування технічних засобів (відео-, аудіозвязку) може здійснюватися для

дистанційної участі адвоката або представника в проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи за клопотанням учасників».

Переконані, вказані доповнення до чинного КПК України дозволять забезпечити створення додаткової гарантії на професійну правничу допомогу для осіб, чиї права обмежуються при проведенні обшуку житла чи іншого володіння в умовах воєнного стану та усунути протиріччя з цього приводу в практичному правозастосуванні.

Список використаних джерел

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (станом на 01 жовтня 2022 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (станом на 01 січня 2020 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

Ільницький Михайло Миколайович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШВИДКОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Механізми забезпечення правового порядку, сформованого законодавцем є надзвичайно важливим, особливо сьогодні, в умовах повномасштабної війни, що здійснюється російською федерацією й постійно потребує вдосконалення зважаючи на появу нових викликів. Починаючи з лютого поточного року прийнято ряд законів щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), які стосуються особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану та мають на меті забезпечення ефективного здійснення завдань кримінального провадження [2].

Відповідно до ст. 2 КПК одним з завдань кримінального провадження є «…забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду…» [2], саме забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування якнайкраще реалізує засаду невідворотності відповідальності за вчинення кримінального правопорушення та забезпечує процесуальну гарантію правосуддя. Сама швидкість розслідування означає, що встановлення обставин вчинення кримінального проступку або злочину й особу, яка його вчинила повинні бути встановлені у визначений кримінальним процесуальним законом спосіб в найкоротший строк, без невиправданих затримок та не пізніше граничного строку, визначеного для здійснення досудового розслідування ст. 219 КПК [3].

Правосуддя відповідно, це певна справедливість у дії, досягнення якої досягається шляхом застосування механізму спрощення кримінального процесу, навіть якщо здається, що це